דף מ״ה

משנה

מקיש בקרסוליו ובארכובותיו וב׳ הפיקים והעיקל

ואלו מומים הפוסלים ברגליים: ארכובותיו עקומות לחוץ וקרסוליו לפנים ונוקשים זה בזה כשהולך. ובארכובותיו רגליו עקומות לחוץ וארכובותיו נוקשות זו בזו. ובעל הפיקים, העיקל. איזהו העיקל כל שהוא מקיף פרסותיו ואין ארכבותיו נוקשות זו לזו. פיקה יוצא מגודלו, עקיבו יוצא לאחוריו[499], פרסותיו רחבות כשל אווז[500], אצבעותיו מורכבות זו על זו, או קלוטות למעלה עד הפרק, כשר. למטה מן הפרק וחתכה, כשר. היתה בה יתרת וחתכה, אם יש בה עצם פסול שהרי הוא מחוסר אבר שנמצא בו, ואם לאו כשר שאינו אלא תלתול בשר. יתר בידיו וברגליו עשרים וארבע, רבי יהודה מכשיר, וחכמים פוסלין. השולט בשתי ידיו רבי פוסל, וחכמים מכשירין.

גמרא

תנו רבנן, נאמר: ״אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ שֶׁבֶר רָגֶל אוֹ שֶׁבֶר יָד״, אין לי אלא שבר רגל. מנין לרבות המקיש בקרסוליו, והעיקל והקילבן, פיקה יוצאה מגודלו? תלמוד לומר ״או״. בעל הפיקין והשופנר, רבי חייא בר אבא אמר בשם רבי יוחנן בעל הפיקין שיש לו הרבה כסתות, שופנר שאין לו כסתות[501].

אמר רבי אלעזר, כוונת המשנה ׳פיקה יוצא מגודלו ועקיבו יוצא לאחוריו׳ ששוקו יוצא באמצע רגלו. ורב פפא אמר, מה ששנינו ׳פרסותיו רחבות כשל אווז׳ לא תאמר שפרסתו טרופה ואינה סדוקה, אלא כיון שהיא טרופה אפילו שהיא סדוקה.

תנו רבנן, ממה שנאמר: ״שֶׁבֶר יָד״ לומדים ששבר יד הוא מום. מנין לומדים אצבעות מורכבות או קלוטות[502] למעלה מן הפרק ולא חתכן?

499 עקיבו יוצאה לאחריו כמו שמפ׳ ששוקו עומד באמצע רגלו שחצי הרגל עומד בפנים וחצי לאחור. רש״י.
500 קלוטות כשל אווז ואין ארכן יתר על רחבן.
501 רש״י פי׳ בעל הפיקין שיש לו כסתות הרבה שאיסתוורא שלו שקורין קביל״א גדולה. ובערוך פירש שפרסתו גבוהה ויש בשר הרבה לצד ראש הרגל ובעקב. ואמצעית שלו כמין כיפה. ולשון כסתות משמע כפירושו. תוס׳.
502 בשיטמ״ק גרס אצבעות מורכבות זו ע״ג זו או קלוטות למעלה. הב״ח אינו גורס למעלה.

תלמוד לומר "שֶׁבֶר רֶגֶל" או שבר יד.

אמר רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן, יותרת נחשבת ל'אבר', כשעומדת בשורתן של שאר האצבעות.

תנו רבנן, יתירה שיש בה עצם אפילו שאין בה צפורן מטמא במגע ובמשא, ומטמא באהל, כשיש בה קצת בשר קצת ולא כזית[503]. ואם אין בה בשר, נחשב כאבר להחשב עם מאה עשרים וחמש שהם רוב מנין אברי האדם לטמא באהל. ואמר רבה בר בר חנה בשם יוחנן ובנספרת על גב היד.

רב א' מטמא במגע ובמשא ולא באהל בשאינה נספרת ע"ג היד

אמר רב חסדא, דבר זה רבינו הגדול רבינו הגדול, רב, אמרו המקום יהיה בעזרו. יתרת שיש בה עצם ואין בה צפורן, מטמא במגע ובמשא ואין מטמא באהל[504]. ואמר רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן ובשאינה נספרת על גב היד. ואמר רבי יוחנן עשו דבריהם כדברי נביאות, שלא נתנו טעם לדבריהם. ממה נפשך, אם הוא אבר תטמא גם באהל, ואם אינו אבר לא תטמא גם במגע ובמשא[505]. ואמר רב הונא בר מנוח משמו של רב אחא בריה דרב איקא, נגעו בה משום עצם כשעורה. רב פפא אמר גזירה בשאינה נספרת משום נספרת. ושואלת הגמרא אם כך כשאינה נספרת תטמא באהל? ואומרת הגמרא שחכמים עשו היכר כדי שלא ישרפו עליהם תרומה וקדשים.

רוב בנינו ורוב מנינו של מת אע"פ שאין בו רובע הקב טמאים

שנינו במשנה במסכת אהלות, רוב בנינו ורוב מנינו של מת, אע"פ שאין בו רובע הקב טמאים באהל. תנו רבנן, איזהו רוב בנינו? שני שוקיים וירך אחד הואיל וזהו רוב גובהו של אדם גדול, שאינו נמנ באברים[506]. איזהו רוב מנינו?

503 אם יש בה כזית בשר אפי' אינה נספרת או אין בה עצם מטמא באהל. שכזית מן המת מטמא באהל. ואם לא היה בשר כלל אפילו נספרת שנ' אבר לא מטמא באהל, שאין עצמות מטמאין באהל אלא רוב בנין או רוב מנין או רובע הקב. אבל כשיש מקצת בשר מטמא אע"ג שאין כזית הואיל ונספרת על גב היד, שנחשב אבר. וכן א' במס' נדה (דף מג:) האברים אין להם שיעור אפילו פחות מכזית מן הנבילה ופחות מכזית מן המת. רש"י.

504 ובאינה נספרת, שיש ב' לגרייעותא אין בה צפורן ואינה נספרת. אבל יש בה צפורן מטמאה ואע"ג שאינה נספר. וכן שנו במס' נדה (דף מט). רש"י.

505 ממה השהקשו משמע שלא לשבח א"ל דברי נביאות. ובפ"ק דב"ב (דף יב. ושם) משמע שקאמר לענין חשיבות. שאע"פ שניטלה נבואה מן הנביאים ובסוף כיצד מעברין (עירובין דף ס: ד"ה אין) פי'. תוס'.

506 ששני שוקיים וירך אחד הוא רוב גובה הגוף בלא הראש. שלגבי בנין המת ראשו לא נחשב בברייתא דאהלות איזהו בנינו השוקיים והירכיים הגוף והשדרה. נ"א גורסים הואיל ורוב בנינו בגודל וכן הלשון בתוספתא בגודל בגובה. רש"י.

מאה עשרים וחמישה. אמר רבינא לרבא, האם התנא בא להשמיע שמנין האברים והעצמות הוא מאתים ארבעים ושמונה? אומרת הגמרא, שהתנא בא להשמיע את מה ששנינו בברייתא: חסר שאין בו אלא מאתים, שנברא חסר בכל יד ובכל רגל ב' אצבעות, בסך הכל ח' אצבעות ובכל אצבע יש ו' עצמות[507]. ויתר שיש בו מאתים ושמונים ואחד, אשה שנבראת עם ד' אצבעות יתירות, אחת בכל יד ורגל. ויש לה כ"ד עצמות יותר מכל אשה שיש לה ב' צירין ושני דלתות ומפתח. כ"ט אברים יותר על רמ"ח ותמצא רע"ז. ועוד ארבעה אברים נוספים[508]. כולם עולים למנין קכ"ה. ואפילו שקכ"ה אינו רוב של מאתים שמונים ואחד, והוא יותר מרוב של מאתים קכ"ה, נחשב לרוב בין ביתר ובין בחסר, מפני שהולכים אחר רוב בני האדם שיש להם רמ"ח איברים.

תלמידי ר' ישמעאל ב' ומצאו שיש באשה רנ"ב אברים

אמר רב יהודה בשם שמואל, תלמידיו של רבי ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים. ואמר להם, שמא בדקתם באשה שהכתוב הוסיף לה שני צירים ושני דלתות. ושנינו בברייתא, שרבי אלעזר אומר שלומדים שכשם שיש לבית צירים כך יש לאשה צירים. שנאמר: "וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נֶהֶפְכוּ עָלֶיהָ צִרֶיהָ". רבי יהושע אומר, למדים זאת מהכתוב באיוב: "כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִטְנִי". רבי עקיבא אומר, כשם שיש לבית מפתח כך יש לאשה, שנאמר: "וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ". שואלת הגמרא, אם כן לרבי עקיבא היו אמורים למצוא מאתים וחמשים ושלשה אברים? עונה הגמרא , שיתכן שהמפתח נימוח בשליקה מרוב קטנו.

אברים יתרים שבאשה אינם מט' באהל בפ"ע

אמר רב, לומדים שכל האברים היתרים שבאשה כשיש עליו קצת בשר אינם מטמאין באהל בפני עצמם, שנאמר: "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל" דבר השוה לכל אדם. אמר לו אביי, האם באיש אין צירים, הרי כתוב בישעיהו: "צִירִים אֲחָזוּנִי כְּצִירֵי יוֹלֵדָה"? עונה הגמרא, שלאיש יש

507 כך מפרשים במס' אהלות הרי חסר מן האצבעות מ"ח ולא נשתיירו אלא מאתים.

508 וד' הנותרין לא ידענתי היכן הם שודאי אין בכל אצבע אלא ו' עצמות סך הכל לא שורש ולא ענף וכן מפרשים באהלות. רש"י.

צירי בשר, ואינו נחשב אבר בלא עצם. וגם הכתוב בדניאל "בַּמַּרְאָה נֶהֱפְכוּ צִירַי עָלַי וְלֹא עָצַרְתִּי כֹּחַ" מדבר בצירי בשר. ומסתבר לומר כך, שאם לא כן לא מצאנו מאתים וארבעים ושמנה אברים לא באיש ולא באשה.

למדנו במשנה שהמחלוקת במשנה האם כהן שיש לו עשרים וארבעה אצבעות פסול, נלמד מהכתוב: "וַתְּהִי עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי אִישׁ מָדוֹן וְאֶצְבְּעֹת יָדָיו וְאֶצְבְּעֹת רַגְלָיו שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר". חכמים סוברים שהכתוב מספר בגנותו, ורבי יהודה סובר שהכתוב מספר בשבחו. רבה אמר שהכתוב אומר "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מִסְפָּר". מפני שאם היה כתוב רק "שֵׁשׁ וָשֵׁשׁ" היינו אומרים שבידו וברגלו האחת היו שש אצבעות, אבל בידו וברגלו האחרת היו חמש אצבעות. ואם היה כתוב רק "עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע" היינו אומרים שמצד אחד היו חמש ומצד השני שבע. "מִסְפָּר" שהאצבע הנותרת היתה נספרת על גב היד. שנינו בברייתא שרבי יהודה אמר מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון יתר בידיו וברגליו שש ושש עשרים וארבע, ואמר לו כמותך ירבה בישראל. אמר לו רבי יוסי שאין משם ראיה שרבי טרפון סבר שהוא אינו בעל מום משם ראיה? מפני שאמר לו כמותך יתמעטו ממזירי ונתיני מישראל. שכל הממזרים שבישראל יהיו כמותך ולא ידבקו בהם.

תנו רבנן, איטר בין ביד בין ברגל[509] פסול. השולט בשתי ידיו, רבי פוסל שכחם של שתי ידיו שווה משום החולשה של יד ימין, וחכמים מכשירים, מפני שכחם שווה משום החוזק של יד שמאל.

משנה

ואלו שינויים במראה שנחשבים למומים: הכושי, הגיחור, והלבקן, והקפח, והננס, והחרש, והשוטה, והשיכור, ובעלי נגעים טהורים[510] פסולין באדם וכשרים בבהמה. רבן שמעון בן גמליאל אומר שוטה מן הבהמה אינה מן המובחר. רבי אלעזר אומר אף בעלי הדלדולין,

509 איטר ברגל שכשמהלך עוקר רגל השמאל תחלה. ואיטר ביד פסול מהכ' וטבל אצבעו כל מקום שנ' אצבע וכהן אינו אלא ימין (זבחים כד). ואיטר רגל שכ' לעמוד ולשרת כתי' כדרך שאר עמידה שעיקרו בימין. רש"י.

510 כגון ספחת אבל בנגעים טמאים לא צ"ל שאפילו על הכניסה לעזרה הוא חייב כרת.

שחתיכות בשר יוצאות ותלויות להם, פסולין באדם וכשרין בבהמה.

גמרא

כושי שחור גיחור אדום לבקן לבן

הגמרא אומרת שכושי הוא בעל מראה שחור, גיחור הוא בעל מראה לבן, לבקן הוא בעל מראה אדום. ושואלת הגמרא מאדם שאמר מי רוצה טלאים לובקיאני, ונמצאו טלאים לבנים!. אלא כושי שחור גיחור אדום, לבקן לבן. כאותו אדם שאמר מי רוצה לובקיאני ונמצאו לבנים!.

גבוה אל ישא גבוהה

רב זביד שנה שקפח הוא גבוה. שואלת הגמרא, שרבי אבהו שנה שלומדים שהקב"ה משתבח בבעלי קומה מהכתוב בעמוס ״וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ״? אמר רב פפא, קפח הוא ארוך ורזה. ריש לקיש אמר, שאיש גבוה לא ישא אשה גבוהה שמא הולד שיצא מהם יהיה ארוך כתורן. נגן לא ישא ננסת שמא יצא מהם אצבעי, קטן ביותר. לבן לא ישא לבנה שמא יצא מהם בוהק, לבן ביותר. שחור לא ישא שחורה, שמא יצא מהן טפוח, שחור כקדירה.

השכור בשאר המשכרים ודלא כר׳ יהודה

למדנו במשנה, שהחרש השוטה והשכור הם נחשבים לומם. הגמרא שואלת הרי שכור מחלל עבודה, והיה צריך למנות אותו בין המומים הגמורים שמחללים את העבודה? עונה הגמרא, מדובר בשכור משאר דברים המשכרים ולא מיין. ושלא כרבי יהודה שאומר בכריתות שחייב על היין במיתה ועל שאר המשכרים באזהרה. ושאר המשכרים מחללים עבודה. ושנינו בברייתא, שאם אכל דבילה קעילית, או שתה חלב או דבש ונכנס למקדש חייב[511] [512].

משנה

אלו כשרין באדם ופסולין בבהמה אותו ואת בנו, טריפה, ויוצא דופן,

---

511 והעמידו את הברייתא בכריתות (דף י"ג:) כר' יהודה שאמר על שאר משכרין באזהרה דאל תשת. וכיון ששאר משכרין כתובים מחללים עבודה שכתוב בין הקודש ובין החול. רש"י.

512 יש לתמוה במה שש' בסוף פ"ק דזבחים (דף יד:) זר ואונן ושיכור ובעלי מום בקבלה ובהולכה ובזריקה פסול למה נקט שיכור ולא שתויי יין ופרועי ראש. ואומר החכם ר' חיים כהן נ"ע שמדובר בשאר דברים המשכרים וכר' יהודה שמחלל עבודה. תוס'

(ושנעבדה בהן עבירה ושהמית את האדם)[513]. והנושא נשים בעבירה פסול עד שידירנה הנאה, והמטמא למתים פסול עד שיקבל עליו שלא יהא מטמא למתים.

גמרא

המשנה כחנניה שאותו ואת בנו נוהג בזכרים

הגמרא שואלת על מה ששנינו ואלו כשירין באדם. מהו באותו ואת בנו? אם נאמר שאין פסול אותו ואת בנו באהרן ובניו. הרי המקרה הדומה בבהמה הוא בתיש ובנו. והרי שנינו בברייתא שאותו ואת בנו נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים!. אלא אותו ואת בנו נוהג בבהמה בתיישה ובנה, והמקרה הדומה באדם הוא בכהנת ובנה, והרי כהנת אינה בת עבודה!. ואומרת הגמרא שאותו ואת בנו אינו נוהג באדם באיש ובבנו. ונוהג בבהמה בתיש ובנו. וכמו שאמרו בארץ ישראל משמו של רבי יוסי בר אבין, זאת אומרת שהמשנה נשנתה כחנניה ששנינו בברייתא, אותו ואת בנו נוהג בנקבות ואינו נוהג בזכרים, חנניה אומר נוהג בזכרים ובנקבות.

אפ' למ"ד נדר שהודר ברבים יש לו הפרה ע"ד רבים אין לו הפרה

הגמרא שואלת על מה שהתנא שנה שהנושא נשים בעבירה נודר ועובד, יורד ומגרש. מדוע לא נחשוש שמא הוא ילך לגבי חכם שיתיר לו את נדרו? ואומרת הגמרא שהתנא סובר שצריך לפרט את הנדר, והחכם לא יתיר את נדרו. שואלת הגמרא, מה נאמר למי שאמר שאין צריך לפרט את הנדר[514]? עונה הגמרא, שמדירים אותו ברבים. שואלת הגמרא, מה נאמר למי שאמר שנדר שהודר ברבים יש לו הפרה[515]? עונה הגמרא, שמדירים אותו על דעת רבים[516]. ואמר אמימר, אפילו למי שאמר שנדר שהודר ברבים יש

513 יש נ"א שלא גורסים ושנעבדה בה עבירה ושהמית את האדם ועיין בתוי"ט וצ"ק.

514 היא מח' ר"ן ורב פפא בפ' השולח (גיטין דף לה:) ונראה שהלכה כר"פ שצריך לפרט שהוא בתראה. ואפילו לפי הספרים שגרסו שם רב ששת במקום רב פפא אין הלכה כרב נחמן. ורב הונא נמי שהוא גדול בחכמה ובמנין קסבר נמי התם צריך לפרט. תוס'.

515 פי' בקונט' שנח' במס' גיטין בהשולח גט לאשתו (דף מו.) המוציא את אשתו משום נדר דקאמר ר' יהודה כל נדר שידעו בו רבים לא יחזיר דאיכא פריצותא שנדרה נדר שאין לו היתר ושלא ידעו בו רבים יחזיר דלא חייש לקלקולא. וא"ת מנין שחכ' הולקים על רבי יהודה במה שס' שיש לו הפרה. אולי נח' רק בקלקולא. תוס'.

516 וא"ת בפ' השולח (שם דף לה:) באלמנה שהתקין רבן שמעון בן גמליאל שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו כו'. וא' רב הונא לא שנו אלא שלא ניסת אבל ניסת אין מדירין אותה דמיפר לה בעלה אפילו נדרה ברבים. מדוע לא נדיר אותה על דעת רבים שאין לו הפרה. ויש לפרש שלענין נדרי אשתו אין לחלק בין ברבים בין על דעת רבים כיון שברבים יש לו הפרה לרב הונא ה"ה על דעת רבים בנדרי אשתו. ועוד י"ל שרב הונא אינו סובר כאמימר.תוס'.

לו הפרה[517], נדר שהודר על דעת רבים לדבר הרשות, אין לו הפרה. אבל לדבר מצוה, יש לו הפרה. כמו המעשה באותו מלמד תינוקות שרב אחא הדירו משום שפשע בתינוקות, היכה אותם יותר מדאי. ורבינא החזירו משום שלא מצא מי שדייק בלימוד כמותו[518].

מבארת הגמרא, שלמטמא למתים די בקבלה שלא יהא מטמא למתים. והנושא נשים בעבירה פסול עד שידירנה הנאה, ולא די לו בקבלה, מפני שבנושא נשים בעבירה יצרו תקפו.

הדרן עלך פרק 'מומין אלו'

517 בפ' השולח (בגיטין לו.) גרס הלכתא אפי' למ"ד כו'. ובמכות (דף טז.) גרסו ברוב הספרים הלכתא נדר שהודר ברבים יש לו הפרה. ולמאי שגרסו אפי' למ"ד נדר שהודר ברבים שלא בא עכשיו לפסוק בהודר ברבים מ"מ יש לדקדק ממה שהוצרך לפסוק אין לו הפרה בעל דעת רבים לכ"ע. מכלל שסבר שברבים יש לו הפרה. שאם אין לו הפרה כל שכן בעל דעת רבים ושלא בלשון פסק היה לו לומר אפי' למ"ד.תוס'.

518 אומר ר"ת שמשום דמסתמא ניחא להו לרבים. ועוד אמר ר"ת שעל דעת רבים הוא כשמפרש על דעת פלוני ופלוני ואפילו שלא בפניהם. אבל על דעת רבים סתם אינו כלום ועל דעת יחיד ואע"פ שפירש על דעתו יכול חכם להתיר.תוס'.